

Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020

- *Założenia Umowy Partnerstwa (załączniki)* -

Załącznik 1. Wstępna charakterystyka proponowanych programów operacyjnych

Poziom krajowy

1. Program operacyjny dotyczący innowacyjności, badań naukowych i ich powiązań ze sfera przedsiębiorstw

1.1. Cel programu

Celem programu będzie znaczące pobudzenie innowacyjności gospodarki, wyrażające się głównie zwiększeniem nakładów prywatnych na B+R, w szczególności poprzez wsparcie przedsiębiorstw w obszarach innowacyjności i działalności badawczo-rozwojowej a także podniesieniem jakości i interdyscyplinarności badań naukowych, zwiększeniem stopnia ich komercjalizacji oraz umiędzynarodowienia. Cel ten zostanie osiągnięty przez koncentrację działań na wzmocnieniu jakości badań oraz pozycji krajowych jednostek naukowych w ramach Europejskiej Przestrzeni Badawczej, budowie powiązań między nauką i potrzebami rynku oraz przedsiębiorstwami, a także na wsparciu i rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw. Interwencja będzie koncentrowała się m.in. na określonych sferach odpowiadających globalnym i ogólnopolskim kierunkom rozwoju badań i nauki wskazanym w Krajowym Programie Badań¹.

Działania w ramach niniejszego programu będą się skupiać wokół tzw. narodowych centrów doskonałości, zlokalizowanych głównie w miastach wojewódzkich. Finansowane będą projekty w obszarze B+R (zarówno transfer technologii, badania i prace rozwojowe oraz infrastruktura), kierowane do najlepszych w skali kraju jednostek naukowych i dydaktycznych. Istotnym elementem programu będą również działania skierowane do przedsiębiorstw inwestujących w innowacje oraz prowadzących działalność badawczo-rozwojową.

Przewiduje się wykorzystanie w szerszym zakresie pozadotacyjnych instrumentów wsparcia. Dotacje mogą być adresowane do przedsiębiorstw wdrażających rozwiązania innowacyjne o wysokim stopniu ryzyka.

1.2. Cele tematyczne oraz fundusze

Program wpisuje się w następujące cele tematyczne:

Cel tematyczny	Priorytet inwestycyjny	Fundusz
1. Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji oraz jego priorytety inwestycyjne	1.1. wzmacnianie infrastruktury B+R (...) i możliwości rozwoju sektora B+I oraz promowanie centrów kompetencji, w szczególności tych o znaczeniu europejskim	EFRR
	1.2. promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwój powiązań między przedsiębiorstwami, centrami B+R i szkołami wyższymi (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)	EFRR
3. Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury	3.1. promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm, z uwzględnieniem inkubatorów przedsiębiorczości*	EFRR
	3.2. opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu internacjonalizacji*	EFRR
4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	4.6. promowanie badań, badań naukowych, innowacji i wdrażania technologii niskoemisyjnych	EFRR

*W odniesieniu do wsparcia przedsiębiorstw, w ramach niniejszego programu realizowane będą działania systemowe i pilotażowe.

Część działań dotyczących wsparcia rozwoju kadr innowacyjności, pracowników naukowych i uczelni wyższych (domena ESF) będzie finansowana na zasadzie crossfinancingu.

¹ Sfery te zostaną wskazane na etapie prac nad projektem Umowy oraz programami operacyjnymi

1.3. Wymiar terytorialny programu

Program operacyjny będzie realizowany w 15 województwach (zaliczanych do kategorii regionów słabiej rozwiniętych) oraz w województwie mazowieckim (zaliczanym do kategorii regionów lepiej rozwiniętych).

W programie wyodrębnione i specjalnie oznaczone będą działania na rzecz obszarów strategicznej interwencji (wybranych zgodnie z tematyką programu), poprzez wydzielenie oddzielnych osi priorytetowych, bądź działań dedykowanych wskazanym OSI. Określone zostanie również, w jaki sposób program odnosi się do rozwoju obszarów wiejskich.

1.4. Instytucja zarządzająca oraz podmioty współpracujące

Instytucją Zarządzającą programem jest Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

W pracach nad przygotowaniem programu uczestniczą: minister właściwy ds. nauki; minister właściwy ds. szkolnictwa wyższego; minister właściwy ds. informatyzacji; minister właściwy ds. zdrowia; minister właściwy ds. gospodarki; minister właściwy ds. kultury i dziedzictwa narodowego; minister właściwy ds. środowiska i gospodarki wodnej; minister właściwy ds. turystyki, minister ds. transportu, budownictwa i gospodarki morskiej, minister właściwy ds. rolnictwa oraz zarządy województw.

Zgodnie z zasadą partnerstwa w proces opracowania programu zaangażowani są partnerzy społeczni i gospodarczy, podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, w tym partnerzy działający na rzecz ochrony środowiska, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie równości i niedyskryminacji.

1.5. Założenia wdrożeniowe dla programu

We wdrażaniu programu, w szczególności w odniesieniu do wdrażania innowacyjnych rozwiązań, produktów i technologii w przedsiębiorstwach będą wykorzystywane różnorodne instrumenty finansowe dostosowane odpowiednio do typu projektu.

Działania podejmowane w ramach programu będą koordynowane z działaniami krajowymi w ramach Krajowego Programu Badań, Polskiej Mapy Drogowej Infrastruktury Badawczej, innymi programami operacyjnymi oraz działaniami w ramach instrumentów innych polityk europejskich: Horyzont 2020 (szczególnie w zakresie finansowania dużej (ponadregionalnej) infrastruktury badawczej).

2. Program operacyjny dotyczący gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska, przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu, transportu i bezpieczeństwa energetycznego

2.1. Cel programu

Celem programu jest wsparcie gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku, sprzyjającej zachowaniu dziedzictwa kulturowego, spójności społecznej i terytorialnej oraz bardziej konkurencyjnej. Realizacja tego celu polegać będzie na równowadze i wzajemnym uzupełnianiu się działań w następujących obszarach interwencji:

- **czystej i efektywnej energii**, w tym efektywności energetycznej, rozwoju energii ze źródeł odnawialnych oraz integracja i poprawa funkcjonowania na europejskim rynku energii;
- **ochronie środowiska, w tym ochronie różnorodności biologicznej oraz adaptacji i przeciwdziałaniu zmianom klimatu**, w tym ograniczeniu emisji gazów cieplarnianych, efektywnym korzystaniu z zasobów, wzmocnieniu odporności systemów gospodarczych na zagrożenia związane z klimatem oraz zwiększeniu możliwości zapobiegania klęskom żywiołowym i reagowania na nie;
- **większej spójności społecznej i terytorialnej, w tym poprawie dostępności transportowej;**
- **konkurencyjności**, zakładającej bardziej efektywne wykorzystanie zasobów kraju oraz zapewnienie lepszych warunków dla wykorzystania zróżnicowanych potencjałów terytorialnych poprzez usuwanie przeszkód w działaniu najważniejszych **infrastruktur sieciowych**.

W ramach programu wspierane będą rozwiązania systemowe, demonstracyjne oraz interwencje o zasięgu ponadregionalnym, istotne z punktu widzenia kraju. Ponadto realizowane będą działania skierowane na kształtowanie świadomości społecznej w zakresie wyzwań zrównoważonego rozwoju. Cel programu zostanie osiągnięty poprzez koncentrację działań w następujących obszarach: promocja efektywności energetycznej oraz odnawialnych źródeł energii, przeciwdziałanie/adaptacja do zmian

klimatu oraz ochrona środowiska naturalnego i efektywne, wykorzystanie i ochrona zasobów, w tym ochrona dziedzictwa kulturowego (także rozwój zasobów kultury) o znaczeniu światowym i europejskim, a także poprawa dostępności transportowej. Ponadto, w ramach programu będą realizowane działania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa energetycznego, tj. rozwój inteligentnych systemów dystrybucji, magazynowania i przesyłu gazu i energii elektrycznej. Realizowane będą także inwestycje w sektorze zdrowia (m.in. wsparcie Państwowego Ratownictwa Medycznego, inwestycje w ponadregionalną infrastrukturę ochrony zdrowia - w celu zapewnienia dostępu do wysokospecjalistycznych usług medycznych w odniesieniu do problemów zdrowotnych o największym wpływie na aktywność zawodową mieszkańców Polski oraz o wysokim potencjalnie innowacyjnym (aparatura wysokospecjalistyczna).

Działania w ramach niniejszego programu zostaną uzupełnione odpowiednimi działaniami w regionalnych programach operacyjnych, ukierunkowanymi na potrzeby konkretnych terytoriów.

2.2. Cele tematyczne oraz fundusze

Program wpisuje się w następujące cele tematyczne:

Cel tematyczny	Priorytet inwestycyjny	Fundusz
Cel 4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	4.1. promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii	FS
	4.2. promowanie efektywności energetycznej i wykorzystania OZE przez przedsiębiorstwa	FS
	4.3. wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i sektorze mieszkaniowym	FS
	4.4. rozwój i wdrażanie inteligentnych systemów dystrybucji na niskich i średnich poziomach napięcia	FS
	4.5. promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących	FS
	4.7. promowanie wysokosprawnej kogeneracji energii cieplnej i elektrycznej w oparciu o popyt na użytkową energię cieplną*	EFRR
Cel 5. Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem	5.1. wspieranie wyspecjalizowanych inwestycji służących dostosowaniu do zmiany klimatu	FS
	5.2. promowanie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewniających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi	FS
Cel 6. Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów	6.1. zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	FS
	6.2. zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	FS
	6.3. ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego	EFRR
	6.4. ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym działań związanych z zarządzaniem Europejską Siecią Ekologiczną Natura 2000 oraz zielonej infrastruktury	FS
	6.5. działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, w tym rekultywacja terenów poprzemysłowych i redukcja zanieczyszczenia powietrza**	FS
	6.6. promowanie technologii innowacyjnych w celu poprawy ochrony środowiska i efektywnego gospodarowania zasobami w sektorze gospodarowania odpadami, gospodarki wodnej i ochrony gleby w celu redukcji zanieczyszczenia powietrza***	EFRR
	6.7. wspieranie przemian przemysłowych w kierunku gospodarki zasobooszczędnej i promowanie ekologicznego wzrostu gospodarczego	EFRR
Cel 7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych	7.1. wspieranie rozwoju multimodalnego Jednolitego Europejskiego Obszaru Transportowego (Single European Transport Area– SEA) poprzez inwestycje w sieci TEN-T	FS
	7.2. zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T**** ²	EFRR
	7.3. rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, włączając transport śródlądowy, morski, porty i połączenia multimodalne	FS
	7.4. rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego	FS
	7.5. rozwój inteligentnych systemów dystrybuowania, magazynowania i przesyłu gazu i energii elektrycznej	EFRR

² Definicje węzłów drugo- i trzeciorzędnych zostaną określone na dalszym etapie prac.

Cel 9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.1. Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych na poziomie społeczności lokalnych	EFRR
--	--	------

* do przesądzenia możliwość finansowania priorytetu z FS w trakcie negocjacji z KE

** tylko działania dotyczące redukcji zanieczyszczenia powietrza

*** wsparcie wykorzystania rozwiązań innowacyjnych w wymienionych sektorach

**** tylko drogi krajowe

Część działań dotyczących wsparcia rozwoju kadr w sektorach związanych z energetyką i ochroną środowiska będzie finansowana na zasadzie crossfinancingu (EFS).

2.3. Wymiar terytorialny programu

Program operacyjny będzie realizowany w 15 województwach (zaliczanych do kategorii regionów słabiej rozwiniętych) oraz w województwie mazowieckim (zaliczanym do kategorii regionów lepiej rozwiniętych).

W programie wyodrębnione i specjalnie oznaczone będą działania na rzecz obszarów strategicznej interwencji (wybranych zgodnie z tematyką programu), poprzez wydzielenie oddzielnych osi priorytetowych, bądź działań dedykowanych wskazanym OSI. Określone zostanie również, w jaki sposób program odnosi się do rozwoju obszarów wiejskich.

2.4. Instytucja zarządzająca oraz podmioty współpracujące

Instytucją Zarządzającą programem jest Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

W pracach nad przygotowaniem programu uczestniczą: minister właściwy ds. transportu; minister właściwy ds. budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej³, minister właściwy ds. gospodarki; minister właściwy ds. środowiska i gospodarki wodnej; minister właściwy ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego; minister właściwy ds. zdrowia; minister właściwy ds. turystyki; minister właściwy ds. nauki, minister właściwy ds. rolnictwa oraz zarządy województw.

Zgodnie z zasadą partnerstwa w proces opracowania programu zaangażowani są partnerzy społeczni i gospodarczy, podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, w tym partnerzy działający na rzecz ochrony środowiska, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie równości i niedyskryminacji.

2.5. Założenia wdrożeniowe dla programu

Wdrażanie programu będzie uwzględniać instrumenty inżynierii finansowej. Należy zachęcać do wykorzystania instrumentów finansowych w celu pozyskania kapitału prywatnego (np. PPP).

Działania podejmowane w ramach programu będą koordynowane z działaniami krajowymi zmierzającymi do realizacji takich dokumentów jak: Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko (w przygotowaniu), Polityka Energetyczna, Strategiczny Plan Adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2030 (w przygotowaniu) oraz Strategia Rozwoju Transportu.

Działania podejmowane w ramach programu dotyczące transportu i bezpieczeństwa energetycznego będą koordynowane z innymi działaniami podejmowanymi w tym obszarze, m.in. w ramach CEF (Connecting Europe Facility – Instrument Łącząc Europę) a także regionalnych programów operacyjnych.

3. Program operacyjny dotyczący rozwoju kompetencji i umiejętności, włączenia społecznego oraz dobrego rządzenia

3.1. Cel programu

Celem programu jest wzrost poziomu zatrudnienia oraz spójności społecznej, a także poprawa funkcjonowania administracji publicznej. Interwencja podejmowana z poziomu krajowego koncentrować się będzie przede wszystkim na rozwiązaniach systemowych, projektach pilotażowych oraz działaniach o zasięgu ogólnokrajowym. Wzrostowi zatrudnienia służyć będą działania wspierające

³ W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 13.07.2012 o zmianie ustawy o działach administracji rządowej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z dnia 22.08.2012) od 1 stycznia 2013 r. – będzie to minister właściwy ds. budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa

reformę polityki edukacyjnej - rozwiązania systemowe z zakresu edukacji i szkolnictwa wyższego, skierowane na jakość kształcenia, dostępność i jego powiązanie z gospodarką, jak również upowszechnienie uczenia się przez całe życie. Równolegle wspierane będą działania z zakresu wzmocnienia i modernizacji instytucji działających na rynku pracy. Pełniejszemu wykorzystaniu istniejących zasobów na rynku pracy służyć będą rozwiązania ogólnokrajowe i systemowe na rzecz godzenia życia zawodowego i rodzinnego. Uzupełniającym działaniem wspierającym zatrudnienie będzie profilaktyka zdrowotna (wtórna i pierwotna) oraz wsparcie rozwoju kadr, w tym w kontekście starzejącego się społeczeństwa. Większa spójność społeczną zostanie osiągnięta poprzez wsparcie reform systemów i struktur w obszarze szeroko pojętej polityki społecznej, skierowane na promowanie włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa oraz rozwiązania systemowe na rzecz ekonomii społecznej. Szczególna uwaga zostanie poświęcona rozwiązaniom systemowym zwiększającym dostępność usług medycznych (m.in. poprzez wsparcie systemu kształcenia przed i podyplomowego kadr medycznych oraz wdrażanie usprawnień zarządczych w systemie ochrony zdrowia). Poprawie funkcjonowania administracji publicznej sprzyjać będzie wypracowanie i wdrażanie rozwiązań systemowych w kluczowych dla funkcjonowania gospodarki obszarach (w szczególności: sprawiedliwość, przedsiębiorczość, prawo własności intelektualnej, planowanie przestrzenne, itp.) w powiązaniu ze wzmocnieniem zdolności podmiotów realizujących wypracowane rozwiązania. Nacisk zostanie położony na dalsze działania wspierające rozwój i wzmocniające rolę społeczeństwa obywatelskiego w tworzeniu i zarządzaniu politykami publicznymi a także systemowe wzmocnienie instrumentów dialogu społecznego.

3.2. Cele tematyczne oraz fundusze

Program wpisuje się w następujące cele tematyczne:

Cel tematyczny	Priorytet inwestycyjny	Fundusz
Cel 8. Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników	8.8. równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego (wyłącznie działania systemowe)	EFS
	8.9. adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian	EFS
	8.10. aktywne i zdrowe starzenie się	EFS
	8.11. modernizacja i wzmocnienie roli instytucji działających na rynku pracy, w tym działania mające na celu zwiększenie transnarodowej mobilności pracowników	EFS
Cel 9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.6. zwalczanie dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną	EFS
	9.7. ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym	EFS
	9.8. wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	EFS
Cel 10. Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	10.1. ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i średniego	EFS
	10.2. poprawa jakości, skuteczności i dostępności szkolnictwa wyższego oraz kształcenia na poziomie równoważnym w celu zwiększenia udziału i poziomu osiągnięć	EFS
	10.3. poprawę dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej i zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami	EFS
Cel 11. Wzmacnianie potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji publicznej,	11.3. inwestycje w zdolności instytucjonalne i w skuteczność administracji publicznych oraz usług publicznych w celu przeprowadzenia reform, z uwzględnieniem lepszego stanowienia prawa i dobrych rządów	EFS
	11.4. budowanie potencjału podmiotów kształtujących politykę w zakresie zatrudnienia i edukacji oraz politykę społeczną i wspieranie paktów sektorowych i terytorialnych na rzecz realizacji reform na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym	EFS

Część działań dotyczących wsparcia inwestycyjnego (w szczególności w obszarze edukacji, zdrowia, wymiaru sprawiedliwości, działań na rzecz rodziny) może być finansowana w ramach 10% crossfinansingu z EFRR.

3.3. Wymiar terytorialny programu

Program operacyjny będzie realizowany w 15 województwach (zaliczanych do kategorii regionów słabiej rozwiniętych) oraz w województwie mazowieckim (zaliczonym do kategorii regionów lepiej

rozwinętych). W programie określone zostanie również, w jaki sposób odnosi się on do rozwoju obszarów wiejskich.

3.4. Instytucja Zarządzająca oraz podmioty współpracujące

Instytucją Zarządzającą programem jest Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

W pracach nad przygotowaniem programu uczestniczą: minister właściwy ds. oświaty i wychowania; minister właściwy ds. nauki; minister właściwy ds. szkolnictwa wyższego; minister właściwy ds. pracy, zabezpieczenia społecznego oraz rodziny; minister właściwy ds. zdrowia; minister właściwy ds. administracji publicznej; minister właściwy ds. informatyzacji; minister właściwy ds. gospodarki; minister właściwy ds. kultury fizycznej; minister właściwy ds. sprawiedliwości, minister właściwy ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, minister właściwy ds. rolnictwa, prezes Rządowego Centrum Legislacji oraz zarządy województw.

Zgodnie z zasadą partnerstwa w proces opracowania programu zaangażowani są partnerzy społeczni i gospodarczy, podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, w tym partnerzy działający na rzecz ochrony środowiska, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie równości i niedyskryminacji.

3.5. Założenia wdrożeniowe dla programu

W ramach programu podejmowane będą działania systemowe, nietypowe, innowacyjne, ponadnarodowe, dotąd niestosowane w celu ich przetestowania i pilotażowego wdrożenia, przed przejściem do fazy wdrożenia powszechnego, które musi mieć miejsce na poziomie regionalnym. Będą tu identyfikowane i poszukiwane innowacyjne rozwiązania problemów społecznych w oparciu o mechanizmy przyjęte w perspektywie finansowej 2004 – 2006 oraz 2007 - 2013, realizowane projekty innowacyjne koncentrujące się wyłącznie na rozwinięciu nowych pomysłów oraz projekty ponadnarodowe realizowane zarówno w ramach podejścia koordynowanego na poziomie unijnym (common framework) jak i poza nim.

Działania podejmowane w ramach programu operacyjnego będą komplementarne do działań prowadzonych w ramach innych programów operacyjnych na poziomie krajowym, w szczególności programu dotyczącego innowacyjności (...); rozwoju cyfrowego; gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska (...). Jednocześnie, uwagi na fakt, iż większość interwencji w ramach celów tematycznych objętych programem dotyczącym rozwoju kompetencji i umiejętności oraz dobrego rządzenia będzie podejmowana na poziomie regionalnym, konieczna jest ich koordynacja i zapewnienie komplementarności między obydwoma poziomami. Działania podejmowane w ramach programu będą komplementarne do innych działań realizowanych w ramach różnych instrumentów finansowanych zarówno z krajowych środków publicznych (Fundusz Pracy, Narodowy Fundusz Zdrowia) jak i środków unijnych (np. Erasmus).

4. Program operacyjny dotyczący rozwoju cyfrowego

4.1. Cel programu

Celem programu jest stworzenie warunków do powszechnego wykorzystania technologii cyfrowych w taki sposób, żeby stały się one kołem zamachowym gospodarki. Osiągnięciu tego celu będzie służyć m.in. zapewnienie masowego dostępu do szerokopasmowego Internetu, podniesienie kompetencji cyfrowych różnych grup społecznych, szczególnie tych zagrożonych cyfrowym wykluczeniem.

W ramach programu realizowane będą projekty z zakresu poszerzania dostępu do sieci szerokopasmowych, a także systemowe projekty dotyczące rozwoju elektronicznych usług publicznych (administracja, zamówienia publiczne, sądownictwo, zdrowie, kultura, itp.), tworzenia otwartych zasobów publicznych oraz e-integracji i rozwijania kompetencji cyfrowych. Dodatkowo realizowane będą działania mające na celu: ułatwienie transakcji internetowych i transgranicznych poprzez zapewnienie interoperacyjności systemów umożliwiających świadczenie usług na rynku międzynarodowym; wsparcie tworzenia bezpiecznego systemu korzystania z usług w sieci. Działania z zakresu umiejętności i kompetencji cyfrowych będą dopełnieniem działań infrastrukturalnych i będą ściśle się z nimi łączyły.

Komplementarnie do poziomu krajowego, regiony będą realizować zadania zwiększające wykorzystanie technologii cyfrowych wśród przedsiębiorców, zmierzające do rozwoju cyfrowej administracji

samorządowej (wraz ze zwiększeniem kompetencji urzędniczych) oraz ukierunkowane na terytorialne potrzeby w zakresie e-integracji i kompetencji cyfrowych społeczeństwa. W programach regionalnych wspierane będą również szkolenia w zakresie ICT, które mają przyczyniać się do podnoszenia kwalifikacji i szans na rynku pracy.

4.2. Cele tematyczne oraz fundusze⁴

Program wpisuje się w następujące cele tematyczne:

Cel tematyczny	Priorytet inwestycyjny	Fundusz
Cel tematyczny 2 Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych	2.1. poszerzanie dostępu do sieci szerokopasmowych, rozwój sieci o wysokiej przepustowości i wspieranie przyjęcia nowych technologii i sieci w gospodarce cyfrowej	EFRR
	2.2. rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK*	EFRR
	2.3. wzmacnianie zastosowania technologii komunikacyjno-informacyjnych dla e-administracji, e-learningu, e-integracji, e-kultury i e-zdrowia	EFRR

*działania systemowe mające na celu wsparcie zastosowań wysoko zaawansowanych rozwiązań ICT oraz złożonych systemów IT wspomagających funkcjonowanie przedsiębiorstw, wsparcie tworzenia bezpiecznego systemu korzystania z usług w sieci, ułatwienie transakcji internetowych i transgranicznych

Zakłada się crossfinansing z EFS w obszarze rozwoju kompetencji cyfrowych.

4.3. Wymiar terytorialny programu

Program operacyjny będzie realizowany w 15 województwach (zaliczanych do kategorii regionów słabiej rozwiniętych) oraz w województwie mazowieckim (zaliczanym do kategorii regionów lepiej rozwiniętych).

W programie wyodrębnione i specjalnie oznaczone będą działania na rzecz obszarów strategicznej interwencji (wybranych zgodnie z tematyką programu), poprzez wydzielenie oddzielnych osi priorytetowych, bądź działań dedykowanych wskazanym OSI. Określone zostanie również, w jaki sposób program odnosi się do rozwoju obszarów wiejskich.

4.4. Instytucja zarządzająca oraz podmioty współpracujące

Instytucją Zarządzającą programem jest Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

W pracach nad przygotowaniem programu uczestniczą: minister właściwy ds. informatyzacji; minister właściwy ds. administracji publicznej; minister właściwy ds. nauki; minister właściwy ds. szkolnictwa wyższego; minister właściwy ds. zdrowia; minister właściwy ds. oświaty i wychowania; minister właściwy ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego; minister właściwy ds. gospodarki; minister właściwy ds. pracy, zabezpieczenia społecznego oraz rodziny; minister właściwy ds. turystyki; minister właściwy ds. rolnictwa oraz zarządy województw.

Zgodnie z zasadą partnerstwa w proces opracowania programu zaangażowani są partnerzy społeczni i gospodarczy, podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, w tym partnerzy działający na rzecz ochrony środowiska, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie równości i niedyskryminacji.

4.5. Założenia wdrożeniowe dla programu

W programie będzie możliwość realizacji części działań w ramach instrumentów finansowych, dotyczy to zwłaszcza działań realizowanych przez przedsiębiorstwa.

Szczególne uwarunkowania dotyczą inwestycji w infrastrukturę szerokopasmową, które należy prowadzić w taki sposób, by nie zakłócać funkcjonujących mechanizmów rynkowych. Dlatego też, w głównej mierze działania będą kierowane do terytoriów na których występują zakłócenia rynkowe, tzn. brak istniejącej infrastruktury, niedostatecznie rozwinięta infrastruktura lub brak planów inwestycyjnych podmiotów prywatnych (zazwyczaj są to obszary o niskim zaludnieniu, niskim poziomie PKB czy wysokim bezrobociu).

⁴ Program będzie finansowany przede wszystkim z EFRR z uwzględnieniem 10% crossfinansingu z EFS. Do dalszej dyskusji pozostaje możliwość realizacji programu wielofundusowego z zachowaniem przyjętej logiki interwencji EFS w latach 2014-2020, zakładającej wsparcie osób i indywidualnych odbiorców (z wyjątkiem szkolnictwa wyższego, systemu ochrony zdrowia, innowacji społecznych, działań pilotażowych i ponadnarodowych) wyłącznie na poziomie regionalnym. Decyzje zostaną podjęte na podstawie oszacowania planowanych interwencji niezbędny do realizacji celów programu.

5. Program dotyczący rozwoju obszarów wiejskich

5.1. Cel programu

Celem programu będzie poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich.

Program rozwoju obszarów wiejskich stanowić będzie kontynuację i rozwinięcie kierunków wsparcia realizowanych w okresie po przystąpieniu polski do UE. W latach 2014 – 2020 realizowanych będzie sześć priorytetów w zakresie rozwoju obszarów wiejskich. Obejmują one ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich, poprawę konkurencyjności gospodarki rolnej, zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych, poprawę organizacji łańcucha żywnościowego, promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie, odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa, wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorze rolnym, spożywczym i leśnym, zwiększanie włączania społecznego ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich. Szczególny nacisk położony będzie na dalsze wzmacnianie konkurencyjności sektora rolnego oraz kwestie środowiskowe.

Zakres przyszłego programu będzie mógł zostać doprecyzowany po zakończeniu negocjacji projektów rozporządzeń.

5.2. Cele tematyczne oraz fundusze

Program wpisuje się w następujące cele tematyczne⁵:

Cel tematyczny	Priorytet EFRROW	Fundusz
Cel tematyczny 1 Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji	1. ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na następujące obszary: a) zwiększanie innowacyjności i bazy wiedzy na obszarach wiejskich b) wzmacnianie powiązań między rolnictwem i leśnictwem a badaniami i innowacją	EFRROW
Cel tematyczny 2 Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych	6) zwiększanie włączania społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na następujący obszar: c) zwiększanie dostępności technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) na obszarach wiejskich oraz podnoszenie poziomu korzystania z nich i poprawianie ich jakości	
Cel tematyczny 3 Podnoszenie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, sektora rolnego	2. poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych, ze szczególnym naciskiem na następujące obszary: a/ ułatwianie restrukturyzacji gospodarstw rolnych stojących przed poważnymi problemami strukturalnymi, a szczególnie gospodarstw rolnych o niskim poziomie uczestnictwa w rynku, gospodarstw prowadzących działalność o charakterze rynkowym w określonych sektorach i gospodarstw wymagających zróżnicowania produkcji rolnej b/ ułatwianie wymiany pokoleń w sektorze rolnym 3. poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie ze szczególnym naciskiem na następujący obszar: a/ lepsze zintegrowanie głównych producentów z łańcuchem żywnościowym poprzez systemy jakości, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy producentów i organizacje międzybranżowe	
Cel tematyczny 4 Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	5. wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym ze szczególnym naciskiem na następujące obszary: b) poprawa efektywności korzystania z energii w rolnictwie i przetwórstwie spożywczym c) ułatwianie dostaw i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii, produktów	

⁵ Ostateczne przyporządkowanie priorytetów EFRROW do celów tematycznych zostało przedstawione na etapie przedstawienia wstępnego projektu Umowy Partnerstwa i programów operacyjnych z uwagi na brak rozstrzygnięć na poziomie unijnym w tym zakresie (prace w toku)

	d) redukcja emisji podtlenku azotu i metanu z rolnictwa
Cel tematyczny 5 Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem	3. poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie ze szczególnym naciskiem na następujący obszar: b) wspieranie zarządzania ryzykiem w gospodarstwach rolnych
Cel tematyczny 6 Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystywania zasobów	4. odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa, ze szczególnym naciskiem na następujące obszary: a) odtwarzanie i zachowanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach Natura 2000, oraz rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej i stanu europejskich krajobrazów; b) poprawa gospodarki wodnej; c) poprawa gospodarowania glebą.
	5. wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym, ze szczególnym naciskiem na następujące obszary: a) poprawa efektywności korzystania z zasobów wodnych w rolnictwie e) promowanie pochłaniania dwutlenku węgla w rolnictwie i leśnictwie
Cel tematyczny 8 Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników	6. zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na następujący obszar: a) ułatwianie różnicowania działalności, zakładania nowych małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy
Cel tematyczny 9 Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	6) zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na następujący obszar: b) wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich
Cel tematyczny 10 Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	1. ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na następujący obszar: c) promowanie uczenia się przez całe życie oraz szkolenia zawodowego w sektorach rolnym i leśnym

5.3. Wymiar terytorialny programu

Program rozwoju obszarów wiejskich realizowany będzie we wszystkich regionach kraju z uwzględnieniem ich specyficznych potrzeb i potencjałów w zakresie rozwoju sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich.

Potrzeba odpowiedniego ukierunkowania wsparcia w zgodzie ze specyfiką i istotnym zróżnicowaniem polskich obszarów wiejskich będzie realizowana poprzez:

- ustalenie zakresu, wymiaru finansowego i kryteriów dostępu do wybranych instrumentów wsparcia stosownie do potrzeb poszczególnych regionów, na podstawie konsultacji z ich władzami samorządowymi. Oznacza to, że mimo realizacji programu, jako programu centralnego, zasady jego funkcjonowania mogą być zróżnicowane w zależności od regionu, a dobór i zakres realizacji poszczególnych działań będzie w znacznej mierze uzależniony od wskazań samorządów województw;
- zapewnienie zrównoważonej terytorialnie i dostosowanej do specyfiki regionów dystrybucji dostępnych w ramach programu środków;
- powierzenie realizacji zadań związanych z bezpośrednim wdrożeniem wybranych działań programu instytucjom szczebla wojewódzkiego, w tym strukturom samorządu województw;
- kontynuację realizacji podejścia Leader, dzięki któremu lokalne potrzeby społeczności i obszarów uwzględniane są w lokalnych strategiach, mając jednak na uwadze konieczność

podniesienia jakości lokalnych strategii rozwoju, precyzyjne zdefiniowanie roli LGD i zapewnienia masy krytycznej obszarów objętych podejściem Leader.

W programie wyodrębnione i specjalnie oznaczone będą działania na rzecz obszarów strategicznej interwencji (wybranych zgodnie z tematyką programu), poprzez wydzielenie oddzielnych osi priorytetowych, bądź działań dedykowanych wskazanym OSI.

5.4. Instytucja zarządzająca oraz podmioty współpracujące

Instytucją Zarządzającą programem jest Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

W pracach nad przygotowaniem programu uczestniczą: minister właściwy ds. rozwoju regionalnego; minister właściwy ds. oświaty i wychowania; minister właściwy ds. zdrowia; minister właściwy ds. gospodarki; minister właściwy ds. środowiska i gospodarki wodnej; minister właściwy ds. nauki; minister właściwy ds. szkolnictwa wyższego, minister właściwy ds. informatyzacji, minister właściwy ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz zarządy województw.

Zgodnie z zasadą partnerstwa w proces opracowania programu zaangażowani są partnerzy społeczni i gospodarczy, podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, w tym partnerzy działający na rzecz ochrony środowiska, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie równości i niedyskryminacji.

Istotne dla odpowiedniego przygotowania się do praktycznej realizacji programu jest włączenie w proces jego opracowywania także Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa jako Agencji Płatniczej.

6. Program dotyczący rozwoju obszarów morskich i rybackich⁶

6.1. Cel programu

Celem programu jest podnoszenie konkurencyjności sektora rybołówstwa i akwakultury, ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów oraz wsparcie w zakresie wdrażania unijnego systemu kontroli, inspekcji i egzekwowania.

W ramach poszczególnych obszarów (celów) tematycznych środki z EFMR koncentrować się będą na wzroście produktywności i konkurencyjności sektora rybackiego (modernizacja i wzrost innowacyjności sektora rybackiego), wzroście jakości kapitału ludzkiego, społecznego i zatrudnienia oraz przedsiębiorczości sektora rybackiego, ochronie środowiska i adaptacji do zmian klimatu (ochrona jakości wód).

6.2. Cele tematyczne oraz fundusze

Program wpisuje się w następujące cele tematyczne⁷:

Cel tematyczny	Priorytet EFMR	Fundusz
Cel tematyczny 1 Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji	Wspieranie innowacyjnego, konkurencyjnego i opartego na wiedzy rybołówstwa (2) i akwakultury (3)	EFMR
Cel tematyczny 3 Podnoszenie konkurencyjności sektora rybołówstwa i akwakultury		
Cel tematyczny 6 Promowanie zrównoważonego i zasobooszczędnego rybołówstwa (4) i akwakultury		

⁶ Zintegrowana Polityka Morska (ZPM) objęta jest aktualnie tzw. zarządzaniem bezpośrednim przez KE i z tego powodu nie będzie wchodzić w zakres kompetencji umowy partnerstwa i programu operacyjnego. Plan działania ustalany będzie przez Komisję Europejską odrębnie od ww. dokumentów, a na poziomie krajowym wdrażana będzie przez Ministerstwo Transportu Budownictwa i Gospodarki Morskiej. Obecnie, strona Polska postuluje przeniesienie całości lub części działań w zakresie ZPM do zarządzania dzielonego - w takiej sytuacji zaistnieje konieczność uwzględnienia tego zakresu wsparcia w umowie partnerskiej.

⁷ Ostateczne przyporządkowanie priorytetów i instrumentów EFMR do celów tematycznych zostanie przedstawione na etapie przedstawiania wstępnego projektu Umowy Partnerstwa i programów operacyjnych z uwagi na brak rozstrzygnięć na poziomie unijnym w tym zakresie (prace w toku)

Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystywania zasobów	(5)
Cel tematyczny 8 Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników	Zwiększenie zatrudnienia i spójności terytorialnej (1)
Cel tematyczny 9 Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	
Cel tematyczny 11 Wzmacnianie potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji publicznej	(6) Wspieranie procesu wdrażania WPRyb przez: a) dostarczanie wiedzy naukowej i gromadzenie danych; b) wspieranie kontroli i egzekwowania, zwiększanie potencjału instytucjonalnego oraz skuteczności administracji publicznej.

6.3. Wymiar terytorialny programu

Zostanie scharakteryzowana kategoria obszarów zależnych od rybactwa, tak aby możliwe było ukierunkowanie interwencji programu w zależności od ich specyfiki i zróżnicowania.

6.4. Instytucja zarządzająca oraz podmioty współpracujące

Instytucją Zarządzającą programem jest Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

W pracach nad przygotowaniem programu uczestniczą: minister właściwy ds. rozwoju regionalnego, minister właściwy ds. gospodarki, minister właściwy ds. środowiska i gospodarki wodnej, minister właściwy ds. gospodarki morskiej oraz zarządy województw (odpowiednio).

Zgodnie z zasadą partnerstwa w proces opracowania programu zaangażowani są partnerzy społeczni i gospodarczy, podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, w tym partnerzy działający na rzecz ochrony środowiska, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie równości i niedyskryminacji.

6.5. Założenia wdrożeniowe dla programu

Do pełnienia funkcji instytucji pośredniczących na potrzeby Programu Operacyjnego wyznaczone zostaną: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR), zarząd województwa.

W stosunku do obecnej perspektywy finansowej w latach 2014-2020 planuje się wprowadzenie akredytowanej agencji płatniczej, w związku z planowanym ujednoczeniem zasad wdrażania programu z programem dotyczącym rozwoju obszarów wiejskich. Nowe możliwości w dziedzinie wspierania WPRyb mogą wynikać ze wspierania procesu opracowywania i wdrażania zintegrowanej polityki morskiej UE, w sposób dopełniający Politykę Spójności i WPRyb. Podobnie, realizacja WPRyb stanowi może istotny element finansowania działań mieszczących się w zakresie zintegrowanej polityki morskiej, które nie mogą być finansowane ze środków dedykowanych tej polityce.

W procesie zarządzania programami operacyjnymi zarówno w ramach EFRROW, jak i EFMR będzie możliwość wykorzystania tych samych organów dzięki dostosowaniu mechanizmu realizacji dla obydwu funduszy.

7. Program pomocy technicznej⁸

7.1. Cel programu

Program będzie instrumentem służącym budowie potencjału instytucji odpowiedzialnych za realizację interwencji finansowanych z funduszy strukturalnych. W ramach programu realizowane będą działania, które zapewnią kompleksowe przygotowanie instytucji do wdrażania projektów (instytucjonalny project

⁸ Dotyczy polityki spójności. Pomoc techniczna EFRROW i EFRM będzie komponentem programów poświęconych tym funduszom.

pipeline) oraz spójny system informacji i promocji. Wzmocniona zostanie rola pomocy technicznej jako narzędzia wspomagającego sprawne zarządzanie poszczególnymi programami operacyjnymi oraz zwiększenie efektywności instytucji w systemie wdrażania instrumentów strukturalnych. W ramach programu pomocy technicznej finansowana będzie również inicjatywa project pipeline dla projektów indywidualnych, której ma na celu usprawnienie przygotowania i wdrażania projektów realizowanych w poszczególnych programach operacyjnych. W przypadku dużych projektów indywidualnych, zapewniona będzie weryfikacja i doradztwo ze strony ekspertów. Ponadto, dla kluczowych beneficjentów możliwe będzie sfinansowanie działań wspierających realizację projektu (np. audyt operacji, ewaluacja, tłumaczenie dokumentacji etc.). Pomoc techniczna będzie narzędziem finansującym także koszty koordynacji oraz zarządzania i wdrażania projektów w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

7.2. Cele tematyczne oraz fundusze

Program będzie finansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

7.3. Wymiar terytorialny programu

Program operacyjny będzie realizowany w 15 województwach (zaliczanych do kategorii regionów słabiej rozwiniętych) oraz w województwie mazowieckim (zaliczonym do kategorii regionów lepiej rozwiniętych).

7.4. Instytucja zarządzająca oraz podmioty współpracujące

Instytucja zarządzająca: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

W pracach nad przygotowaniem programu uczestniczą przedstawiciele wszystkich instytucji objętych programem.

7.5. Założenia wdrożeniowe dla programu

Działania realizowane w ramach niniejszego programu będą koordynowane z tymi podejmowanymi w komponentach pomocy technicznej innych programów operacyjnych.

8. program operacyjny dotyczący Polski Wschodniej - program ponadregionalny

8.1. Cel programu

Polska Wschodnia jest jednym z obszarów strategicznej interwencji państwa (OSI) o charakterze terytorialnym, na których będą podejmowane działania współfinansowane przez fundusze WRS w ramach wszystkich krajowych programów operacyjnych, pięciu programów regionalnych oraz części programów EWT i EIS. Dodatkowe środki na wsparcie rozwoju i pozycji konkurencyjnej Polski Wschodniej będzie miał specjalny ponadregionalny program zarządzany przez Ministra Rozwoju Regionalnego. Stanowiąc kontynuację programu Polska Wschodnia z lat 2007- 2013, program będzie koncentrował się na wspieraniu tych działań, które sprzyjają rozwojowi, zmianom strukturalnym i wzrostowi konkurencyjności Polski Wschodniej odnoszą się do ponadregionalnych problemów i potencjałów.

Celem programu jest wzmocnienie pozycji rozwojowej i konkurencyjnej Polski Wschodniej. Programem zostanie objęte 5 województw o najniższych w skali kraju wartościach PKB na mieszkańca i jednych z najniższych wartościach tego wskaźnika w skali UE – warmińsko-mazurskie, podlaskie, lubelskie, podkarpackie i świętokrzyskie.

Cel zostanie osiągnięty poprzez realizację działań o charakterze ponadregionalnym, komplementarnych do działań podejmowanych na rzecz wschodnich województw Polski w ramach właściwych programów regionalnych oraz programów krajowych. Interwencja w ramach programu skoncentruje się wokół trzech celów szczegółowych:

- wzmocnianie przewag konkurencyjnych wynikających z ponadregionalnych specjalizacji (określonych na podstawie strategii dla Polski Wschodniej) m.in. poprzez podnoszenie poziomu innowacyjności w wybranych specjalizacjach, w tym transfer wiedzy i komercjalizację badań, działania na rzecz budowania powiązań i intensyfikacji współpracy badawczej i dydaktycznej pomiędzy ośrodkami akademickimi, ośrodkami naukowo-badawczymi, a w szczególności wsparcie projektów współpracy uczelni z Polski Wschodniej z najlepszymi ośrodkami naukowymi i akademickimi w Europie, wzmocnianie powiązań pomiędzy przedsiębiorstwami,

uczelniami oraz sektorem publicznym, wzmocnienie instytucji doradztwa w zakresie zarządzania procesami innowacji; wspieranie przedsiębiorczości wynikającej z regionalnych specjalizacji (wspólne projekty związane z turystyką i promocją regionów);

- komplementarnie do działań podejmowanych w ramach programów krajowych i regionalnych poprawa dostępności transportowej województw Polski Wschodniej poprzez budowę i przebudowę odcinków dróg wojewódzkich stanowiących dojazd do sieci TEN-T;
- wzmocnianie atrakcyjności inwestycyjnej i konkurencyjności wybranych miast jako kluczowych ośrodków działalności społeczno-gospodarczej o charakterze pozarolniczym oraz koncentracji miejsc pracy w makroregionie, poprzez (uzupełniająco do działań podejmowanych w ramach programów regionalnych i krajowych) działania wzmacniające funkcje metropolitarne, (realizacja kompleksowych programów rewitalizacji przestrzeni miejskiej, transport publiczny, budowa i przebudowa odcinków dróg).

8.2. Cele tematyczne oraz fundusze

Program wpisuje się w następujące cele tematyczne:

Cel tematyczny	Priorytet inwestycyjny	Fundusz
1. Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji oraz jego priorytety inwestycyjne	1.2. promowanie inwestycji przedsiębiorstw w badania i innowacje, budowanie sieci współpracy pomiędzy firmami, ośrodkami naukowo-badawczymi, ośrodkami akademickimi w zakresie rozwoju produktów i usług, transferu technologii, innowacji społecznych i aplikacji z dziedziny usług publicznych, tworzenie sieci, pobudzanie popytu, klastrów i otwartych innowacji poprzez inteligentną specjalizację	EFRR
3. Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury	3.3. wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług*	EFRR
Cel 4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	4.5. promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, w tym wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygacyjnych.	EFRR
Cel 6: Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów	6.5. działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, rekultywację terenów przemysłowych i redukcję zanieczyszczenia powietrza	EFRR
Cel 7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych	7.2. zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T	EFRR
Cel 9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem (oprócz działań systemowych)	9.2. wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności oraz obszarów miejskich i wiejskich komplementarnie do działań realizowanych w ramach programów operacyjnych	EFRR

*w szczególności w sferze turystyki

8.3. Wymiar terytorialny programu

Program będzie realizowany w 5 województwach (lubelskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, podkarpackim i podlaskim). Kluczowe inwestycje dla realizacji strategii Polski Wschodniej zostaną oznaczone (w postaci oddzielnych osi priorytetowych, działań lub projektów kluczowych) w programach krajowych i regionalnych. W szczególności oznaczone będą projekty transportowe w ramach programu dotyczącego infrastruktury transportowej i środowiska.

W programie wyodrębnione i specjalnie oznaczone będą działania na rzecz obszarów strategicznej interwencji (wybranych zgodnie z tematyką programu), poprzez wydzielenie oddzielnych osi priorytetowych, bądź działań dedykowanych wskazanym OSI. Określone zostanie również, w jaki sposób program odnosi się do rozwoju obszarów wiejskich.

8.4. Instytucja zarządzająca oraz podmioty współpracujące

Instytucją Zarządzającą programem jest Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

W pracach nad przygotowaniem programu uczestniczą: minister właściwy ds. nauki; minister właściwy ds. szkolnictwa wyższego; minister właściwy ds. rolnictwa; minister właściwy ds. kultury i ochrony

dziedzictwa narodowego; minister właściwy ds. gospodarki; minister właściwy ds. turystyki, minister właściwy ds. środowiska i gospodarki wodnej, minister właściwy ds. transportu oraz zarządy województw (odpowiednio).

Zgodnie z zasadą partnerstwa w proces opracowania programu zaangażowani są partnerzy społeczni i gospodarczy, podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, w tym partnerzy działający na rzecz ochrony środowiska, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie równości i niedyskryminacji.

8.5. Założenia wdrożeniowe dla programu

W programie będzie możliwość realizacji części działań w ramach instrumentów finansowych. Kryteria wyboru projektów w ramach programu uwzględnią: wartość dodaną dla rozwoju całego obszaru, stopień oddziaływania na realizację celów i wskaźników określonych w strategii rozwoju Polski Wschodniej oraz komplementarność z działaniami podejmowanymi w ramach innych programów i innych funduszy.

Konieczne jest powołanie podkomitetu w ramach Komitetu ds. Umowy Partnerstwa dla koordynacji działań w ramach programu oraz koordynacji działań dla Polski Wschodniej w ramach innych programów współfinansowanych przez wszystkie fundusze WRS (czyli także EFFROW I EFMR).

9. Programy dotyczące europejskiej współpracy terytorialnej - programy ponadregionalne

9.1. Cele programów

Cele i szczegółowe priorytety poszczególnych programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej (EWT) - ze względu na ich międzynarodowy charakter i partnerstwa - są każdorazowo definiowane i wspólnie wybierane w drodze negocjacji pomiędzy państwami realizującymi dany program (przy udziale przedstawicieli KE). W trakcie negocjacji stanowisko konsultowane jest również z partnerami samorządowymi. Niemniej jednak, ogólnym priorytetem współpracy terytorialnej będzie kształtowanie i zrównoważony rozwój przygranicznych i ponadgranicznych obszarów funkcjonalnych powiązanych gospodarczo, społecznie (w tym kulturowo i historycznie) i komunikacyjnie oraz wzmacnianie ich spójności terytorialnej.

9.2. Obszary priorytetowe współpracy terytorialnej i działania na rzecz osiągnięcia celu

W ramach programów EWT, które są finansowane z EFRR, możliwy będzie wybór celów tematycznych i przypisanych im priorytetów inwestycyjnych spośród wszystkich dostępnych i wymienionych w art. 9 Rozporządzenia Ogólnego. Ich dobór każdorazowo będzie jednak zależał od wspólnych ustaleń poczynionych przez państwa członkowskie zaangażowane w dany program.

Niemniej jednak, można wskazać, że działania przyszłych programów współpracy terytorialnej będą wspierać rozwój gospodarczo-społeczny danego geograficznego obszaru poprzez m.in. wymianę know-how oraz promowanie gospodarki opartej na wiedzy i działaniach innowacyjnych, inwestowanie w kapitał ludzki (działania people-to-people), ochronę środowiska naturalnego, wykorzystanie potencjału turystycznego, wspólne działania edukacyjne oraz kulturalne dla celów rozwojowych, współpracę instytucjonalną i wymianę doświadczeń. Priorytetem będą również działania zmierzające do poprawy konkurencyjności obszarów na których realizowane są programy (np. poprzez wspieranie MŚP, współpracę w ramach tzw. potrójnej helisy (ang. triple helix) - przedsiębiorcy, ośrodki naukowe badawcze oraz władze publiczne). Z uwagi na wciąż istniejące potrzeby rozwoju przygranicznej sieci komunikacyjnej i usuwania wąskich gardeł w transporcie, wspierane będą także działania z zakresu rozwoju transgranicznej infrastruktury lokalnej.

Dodatkowo, we wszystkich programach transgranicznych EWT oraz Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa (EIS) istnieje duża potrzeba wspierania małych projektów promujących i ułatwiających kontakty społeczności lokalnych w zakresie m.in. wspólnego dziedzictwa kulturowego, nauki oraz mniejszości narodowych.

9.3. Założenia wdrożeniowe

Wyróżnikiem programów współpracy terytorialnej w stosunku do instrumentów Celu 1 jest ich międzynarodowy charakter. Wszystkie projekty są realizowane w ramach partnerstw zawiązanych przez beneficjentów z minimum dwóch państw członkowskich, a w przypadku EIS także przy udziale państw

trzecich, np. Ukrainy, Białorusi. Partnerzy projektu muszą współpracować w przygotowywaniu, wdrażaniu, finansowaniu oraz zapewnieniu personelu, a przy jego realizacji stosuje się tzw. zasadę partnera wiodącego. Projekty współpracy transgranicznej muszą także wykazywać znaczący tzw. „wpływ transgraniczny”.

Planowanych jest wariantowo 8-9 programów EWT i 2 programy EIS, zgodnie z poniższym zestawieniem.

Tabela: Zestawienie programów EWT współpracy transgranicznej, transnarodowej i międzynarodowej oraz EIS

<u>współpraca transgraniczna</u>	
granica północna	Program Południowy Bałtyk
granica zachodnia	wariant I.: jeden program na granicy polsko-niemieckiej
	wariant II.: dwa programy na granicy polsko-niemieckiej, tj.: a) północny (z udziałem obszarów NUTS 3 bezpośrednio przylegających do granicy województw zachodniopomorskiego i lubuskiego oraz Meklemburgii i Brandenburgii); b) południowy (z udziałem obszarów NUTS 3 bezpośrednio przylegających do granicy województw lubuskiego i dolnośląskiego oraz Brandenburgii i Saksonii).
granica południowa	program Polska-Czechy
	program Polska-Słowacja
granica wschodnia, w tym programy Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa	program Polska-Białoruś-Ukraina
	program Polska-Rosja (Obwód Kaliningradzki) ⁹
	program Polska-Litwa
<u>współpraca transnarodowa</u>	Program Region Morza Bałtyckiego
	Program dla Europy Środkowej
<u>współpraca międzynarodowa</u>	Program INTERREG V C

Poziom regionalny

1. Regionalne Programy Operacyjne (RPO)

1.1. Cele programów

Celem regionalnych programów operacyjnych będzie zwiększenie konkurencyjności regionów oraz poprawa jakości życia ich mieszkańców poprzez wykorzystywanie potencjałów regionalnych i skoncentrowane niwelowanie barier rozwojowych, w oparciu o strategię rozwoju województw, z naciskiem na regionalne strategię inteligentnej specjalizacji. Wybór przedsięwzięć będzie podyktowany stopniem przyczyniania się do osiągnięcia celów wykorzystania środków UE dotyczących: wsparcia dla zwiększania konkurencyjności gospodarki oraz poprawy spójności społecznej i terytorialnej.

Na poziomie regionalnym nacisk będzie położony przede wszystkim na wspieranie przedsiębiorczości (cel tematyczny 3.) wynikającej z regionalnych specjalizacji. Na tym poziomie będzie również realizowana przeważająca część interwencji na rzecz edukacji (cel tematyczny 10.), zatrudnienia (cel tematyczny 8.) i włączenia społecznego (cel tematyczny 9.). We wskazanych obszarach na poziomie krajowym będą wdrażane jedynie rozwiązania systemowe oraz projekty o zasięgu krajowym. Interwencje w ramach RPO muszą nawiązywać do wypracowanych na poziomie krajowym rozwiązań, realizując tym samym wybrane aspekty reform w zakresie edukacji, zatrudnienia czy polityki społecznej. W zakresie upowszechnienia technologii TIK (cel tematyczny 2.), infrastruktury ochrony środowiska (cel tematyczny 5. i 6.), energetyki (cel tematyczny 4.) oraz transportu (cel tematyczny 7.), podejmowane na poziomie regionalnym działania będą uzupełniały działania programowane na poziomie krajowym. RPO nie będą obejmować celu tematycznego dotyczącego zdolności instytucjonalnej (cel 11), działania w tym zakresie będą realizowane z poziomu krajowego. W związku z powyższym na poziom regionalny przeznaczonych będzie ok. 75% środków EFS oraz ok. 55% środków EFRR.

⁹ W perspektywie 2007-2013 jest realizowany program trójstronny: Polska-Litwa-Rosja

1.2. Cele tematyczne oraz fundusze

Program wpisuje się w następujące cele tematyczne:

Cel tematyczny	Priorytet inwestycyjny	Fundusz
Cel 1: Wzmacnianie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji	1.2. promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwój powiązań między przedsiębiorstwami, centrami B+R i szkołami wyższymi (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)	EFRR
Cel 2: Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych	2.2. rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK	EFRR
	2.3. wzmacnianie zastosowania rozwiązań cyfrowych w ramach e-gov, e-edukacji, włączenia cyfrowego, e-kultury i e-zdrowia, rozwój kultury informatycznej i e-learning, inwestycje w e-integrację, e-umiejętności i umiejętności związane z przedsiębiorczością	EFRR
Cel 3: Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury	3.1. promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwienie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również przez inkubatory przedsiębiorczości	EFRR
	3.2. opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu umiędzynarodawiania	EFRR
	3.3. wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług	EFRR
	3.4. wspieranie zdolności MŚP do udziału w procesach wzrostu i innowacji	EFRR
Cel 4: Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach, w tym priorytety inwestycyjne	4.1. promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii	EFRR
	4.2. promowanie efektywności energetycznej i wykorzystania OZE przez przedsiębiorstwa	EFRR
	4.3. wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i sektorze mieszkaniowym	EFRR
	4.4. opracowywanie i realizacja inteligentnych systemów dystrybucji na niskich i średnich poziomach napięcia	EFRR
	4.5. promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących;	EFRR
Cel 5: Promowanie dostosowania do zmiany klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem	5.1. wspieranie wyspecjalizowanych inwestycji służących dostosowaniu do zmiany klimatu	EFRR
Cel 6: Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów	6.1. zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	EFRR
	6.2. zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	EFRR
	6.3. ochrona promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego	EFRR
	6.4. ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu natura 2000 oraz zielonej infrastruktury	EFRR
	6.5. działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, rekultywację terenów przemysłowych i redukcję zanieczyszczenia powietrza	EFRR
Cel 7: Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych	7.2. zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T	EFRR
	7.3. rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, włączając transport śródlądowy, morski, porty i połączenia multimodalne	EFRR
	7.4. rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego	EFRR
Cel 8: Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników (oprócz działań systemowych)	8.1. rozwój inkubatorów przedsiębiorczości oraz wsparcie inwestycyjne dla samozatrudnienia, mikroprzedsiębiorstw oraz rozwoju firm	EFRR
	8.2. wspieranie rozwoju przyjaznego dla zatrudnienia poprzez rozwój potencjałów endogenicznych jako elementu strategii terytorialnej dla obszarów ze specyficznymi potrzebami, łącznie z przekształceniem upadających regionów przemysłowych oraz działaniami na rzecz zwiększenia dostępności i rozwoju zasobów naturalnych i kulturowych	EFRR

	8.3. inicjatywy w zakresie rozwoju lokalnego oraz pomoc dla struktur świadczących usługi lokalne w tworzeniu nowych miejsc pracy, o ile takie działania są poza zakresem rozporządzenia dot. EFS	EFRR
	8.4. inwestowanie w rozwój infrastruktury dla publicznych służb zatrudnienia	EFRR
	8.5. zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników	EFS
	8.6. trwała integrację na rynku pracy ludzi młodych bez pracy, zwłaszcza tych którzy nie uczestniczą w kształceniu lub szkoleniu (NEET)	EFS
	8.7. samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy	EFS
	8.8. równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego	EFS
	8.9. adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian	EFS
Cel 9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem (oprócz działań systemowych)	9.1. inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych	EFRR
	9.2. wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności oraz obszarów miejskich i wiejskich	EFRR
	9.3. wspieranie przedsiębiorczości społecznej	EFRR/EFS
	9.4. aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności	EFS
	9.5. integracja społeczności marginalizowanych takich jak Romowie	EFS
	9.7. ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym	EFS
	9.8. wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	EFRR
	9.9. lokalne strategie rozwoju realizowane przez społeczność	EFS
Cel 10. Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie (oprócz działań systemowych)	10.1. zapobieganie i ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej i promowanie dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, podstawowej i ponadpodstawowej	EFS
	10.3. poprawę dostępności uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej i zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami	EFS
	10.4. rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	EFRR

Proponuje się 15 dwufunduszowych (EFRR i EFS) regionalnych programów operacyjnych (RPO) o zakresie zgodnym z wypracowanymi zasadami podziału między poziomem krajowym i regionalnym.

1.3. Wymiar terytorialny

Wymiar terytorialny w ramach regionalnych programów operacyjnych będzie zapewniany przez uwzględnienie potrzeb i potencjałów szczególnych terytoriów, w tym zwłaszcza wskazanych obszarów strategicznej interwencji (miasta wojewódzkiego z otoczeniem funkcjonalnym; miasta średniej wielkości - lub dzielnice miast - wymagające działań rewitalizacyjnych; obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe). Dodatkowo, województwo może określić specyficzne dla regionu obszary interwencji w układzie terytorialnym.

Regionalne programy operacyjne będą wykorzystywały instrument ZIT na wsparcie zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich w odniesieniu do miast wojewódzkich oraz ich obszarów funkcjonalnych, pod warunkiem spełnienia wymogów z tym związanych, w szczególności przygotowania zintegrowanej strategii rozwoju miasta i jego obszaru funkcjonalnego. Dodatkowo, na poziomie programów regionalnych możliwe (i rekomendowane) będzie stosowanie instrumentu SRL.

Programy operacyjne będą realizowane w 15 województwach (zaliczanych do kategorii regionów słabiej rozwiniętych).

1.4. Instytucja zarządzająca oraz podmioty współpracujące

Instytucjami Zarządzającymi programami regionalnymi są zarządy województw.

W pracach nad przygotowaniem programu uczestniczą: minister właściwy ds. rozwoju regionalnego, podmioty uczestniczące w pracach nad krajowymi programami operacyjnymi.

Zgodnie z zasadą partnerstwa w proces opracowania programu zaangażowani są partnerzy społeczni i gospodarczy, podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, w tym partnerzy działający na

rzecz ochrony środowiska, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie równości i niedyskryminacji.

1.5. Założenia wdrożeniowe

Ze względu na stosunkowo szeroki zakres tematyczny programów regionalnych, zapewnienie komplementarności oraz koordynacja z programami krajowymi będzie następować na poziomie zarówno strategicznym jak i implementacyjnym. Dotyczy to w szczególności tych typów działań, które ze względu na swój zasięg lub znaczenie będą realizowane także z poziomu krajowego. Na etapie programowania dotyczy to podziału interwencji kraj-region oraz określenia relacji z programem dla Polski wschodniej, a także programami europejskiej współpracy terytorialnej, zaś na poziomie wdrażania dotyczy komplementarności i synchronizacji działań wszystkich programów, w tym programu na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Ma to również kluczowe znaczenie dla zintegrowanego podejścia terytorialnego (szczególnie jeśli chodzi o rozwój miast i rozwój obszarów wiejskich).

Koordynacja z działaniami na poziomie krajowym będzie zapewniona poprzez kontrakt terytorialny.

Rekomendowane będzie także stosowanie w regionalnych programach operacyjnych instrumentów finansowych, przyczyniających się do zwiększenia wartości dodanej funduszy. Dotyczy to zwłaszcza pozadotacyjnych instrumentów finansowych wspierających konkurencyjność przedsiębiorstw na poziomie regionalnym.

2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego

2.1. Cel programu

Celem regionalnego programu operacyjnego dla woj. mazowieckiego będzie zwiększanie konkurencyjności tego regionu, poprawa jakości życia mieszkańców oraz niwelowanie wewnętrznych dysproporcji i barier rozwojowych poprzez wykorzystywanie potencjałów subregionalnych.

Podobnie jak w przypadku pozostałych 15 programów regionalnych, także dla woj. mazowieckiego przewiduje się program dwufunduszowy (EFRR i EFS), skoncentrowany na wsparciu regionalnej inteligentnej specjalizacji, w którym będzie możliwe wykorzystanie instrumentów rozwoju terytorialnego. Ze względu na to, że woj. mazowieckie będzie również korzystało ze środków programów krajowych, zakres programu regionalnego będzie zgodny z wypracowanymi zasadami podziału między poziomem krajowym i regionalnym.

W związku z powyższym w ramach regionalnego programu operacyjnego dla województwa mazowieckiego zaprogramowanych zostanie ok. 65-75% środków EFS oraz ok. 52-55% środków EFRR.

2.2. Cele tematyczne oraz fundusze

Co do zasady, program dla woj. mazowieckiego powinien realizować te same cele i priorytety, co inne programy regionalne, jednak ze względu na mniejszą alokację może okazać się konieczne ograniczenie liczby priorytetów, aby poprzez skoncentrowanie alokacji wsparcie było bardziej efektywne.

2.3. Wymiar terytorialny

Wymiar terytorialny w ramach RPO Woj. Mazowieckiego będzie zapewniany przez uwzględnienie potrzeb i potencjałów szczególnych terytoriów, w tym zwłaszcza:

- Warszawy wraz z jej otoczeniem funkcjonalnym,
- miast średniej wielkości (lub dzielnice miast) wymagających działań rewitalizacyjnych,
- obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe.

Dodatkowo, województwo może określić specyficzne dla regionu obszary interwencji w układzie terytorialnym.

Regionalny program operacyjny będzie wykorzystywał instrument ZIT na wsparcie zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich w odniesieniu do Warszawy oraz jej obszaru funkcjonalnego, pod warunkiem spełnienia wymogów z tym związanych, w szczególności przygotowania zintegrowanej strategii rozwoju miasta i jego obszaru funkcjonalnego. Dodatkowo, na poziomie programu regionalnego możliwe (i rekomendowane) będzie stosowanie instrumentu SRL.

Ze względu na specyfikę woj. mazowieckiego, Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego powinien zostać skonstruowany w taki sposób, aby z jednej strony odpowiednio wspierać najbogatsze polskie miasto – Warszawę, a z drugiej strony uwagę poświęcić najbardziej niedoinwestowanym i najuboższym obszarom położonym poza tą metropolią.

Program operacyjny będzie realizowany w województwie mazowieckim (zaliczanym do kategorii regionów lepiej rozwiniętych).

2.4. Instytucja zarządzająca oraz podmioty współpracujące

Instytucją Zarządzającą programem jest Zarząd Województwa Mazowieckiego.

W pracach nad przygotowaniem programu uczestniczą: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego oraz inne resorty uczestniczące w pracach nad krajowymi programami operacyjnymi.

Zgodnie z zasadą partnerstwa w proces opracowania programu zaangażowani są partnerzy społeczni i gospodarczy, podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, w tym partnerzy działający na rzecz ochrony środowiska, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie równości i niedyskryminacji.

2.5. Założenia wdrożeniowe

Wszelkie założenia wdrożeniowe opisane w przypadku 15 programów regionalnych mają swoje zastosowanie także w przypadku programu dla woj. mazowieckiego. Dodatkowo, ze względu na to, że woj. mazowieckie objęte jest inną kategorią unijnego wsparcia (ma swoją pulę alokacji oraz zasady implementacji, jak np. inny poziom współfinansowania) z punktu widzenia wdrażania i konstrukcji logicznej programów krajowych konieczne jest zaprojektowanie odpowiednich alokacji w ramach wybranych osi priorytetowych (lub stworzenie osi priorytetowych) dedykowanych woj. mazowieckiemu.

Załącznik 2. Cele tematyczne, priorytety inwestycyjne, priorytety w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, poziom wdrażania¹⁰

cele tematyczne wskazane w pakiecie legislacyjnym UE	priorytet inwestycyjny/priorytet w zakresie rozwoju obszarów wiejskich	fundusz	Kraj/ region (K/R) ¹¹
1. Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji oraz jego priorytety inwestycyjne	1.1. wzmocnienie infrastruktury badań i innowacji i podnoszenie zdolności do tworzenia doskonałości w zakresie badań i innowacji oraz wspieranie ośrodków kompetencji, w szczególności leżących w interesie Europy	EFRR	K
	1.2. promowanie inwestycji przedsiębiorstw w badania i innowacje, budowanie sieci współpracy pomiędzy firmami, ośrodkami naukowo-badawczymi, ośrodkami akademickimi w zakresie rozwoju produktów i usług, transferu technologii, innowacji społecznych i aplikacji z dziedziny usług publicznych, tworzenie sieci, pobudzanie popytu, klastrów i otwartych innowacji poprzez inteligentną specjalizację (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)	EFRR	K/R
	ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na: a) zwiększanie innowacyjności i bazy wiedzy na obszarach wiejskich b) wzmocnianie powiązań między rolnictwem i leśnictwem a badaniami i innowacją	EFROW	
	wspieranie innowacyjnego, konkurencyjnego i opartego na wiedzy rybołówstwa i akwakultury	EFMR	
	rozwój studiów podyplomowych, szkolenie naukowców, działania służące tworzeniu sieci kontaktów i nawiązywaniu współpracy partnerskiej między instytucjami szkolnictwa wyższego, ośrodkami i przedsiębiorstwami badawczymi i technologicznymi	EFS	
2. Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych	2.1. poszerzanie dostępu do sieci szerokopasmowych, rozwój sieci o wysokiej przepustowości i wspieranie przyjęcia nowych technologii i sieci w gospodarce cyfrowej	EFRR	K
	2.2. rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK	EFRR	K/R
	2.3. wzmocnienie zastosowania technologii komunikacyjno-informacyjnych dla e-administracji, e-learningu, e-integracji, e-kultury i e-zdrowia	EFRR	K/R
	zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na: zwiększanie dostępności technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) na obszarach wiejskich oraz podnoszenie poziomu korzystania z nich i poprawianie ich jakości	EFROW	
	rozwój kultury informatycznej i e-learning, inwestycje w e-integrację, e-umiejętności i umiejętności związane z przedsiębiorczością	EFS	
3. Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury	3.1. promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm, z uwzględnieniem inkubatorów przedsiębiorczości	EFRR	K/R
	3.2. opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu internacjonalizacji	EFRR	K/R
	3.3. wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług	EFRR	K/R
	3.4. wspieranie zdolności MŚP w zaangażowanie się w proces wzrostu ekonomicznego i innowacji	EFRR	R

¹⁰ Ostateczne przyporządkowanie priorytetów i instrumentów EFROW i EFMR do celów tematycznych zostanie przedstawione na etapie przedstawienia wstępnego projektu Umowy Partnerstwa i programów operacyjnych z uwagi na brak rozstrzygnięć na poziomie unijnym w tym zakresie (prace w toku)

¹¹ Proponowany w dokumencie podział interwencji pomiędzy poziom krajowy i regionalny opiera się na polityce spójności. Będzie on uzupełniany (modyfikowany) o interwencje z WPR i WPRyB na dalszym etapie prac.

	poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych, ze szczególnym naciskiem na: a/ ułatwienie restrukturyzacji gospodarstw rolnych stojących przed poważnymi problemami strukturalnymi, a szczególnie gospodarstw rolnych o niskim poziomie uczestnictwa w rynku, gospodarstw prowadzących działalność o charakterze rynkowym w określonych sektorach i gospodarstw wymagających zróżnicowania produkcji rolnej b/ ułatwienie wymiany pokoleń w sektorze rolnym	EFRR/FS	K/R
	poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie ze szczególnym naciskiem na: a/ lepsze zintegrowanie głównych producentów z łańcuchem żywnościowym poprzez systemy jakości, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy producentów i organizacje międzybranżowe	EFRR/FS	K/R
	wspieranie innowacyjnego, konkurencyjnego i opartego na wiedzy rybołówstwa i akwakultury	EFMR	
	wspieranie zdolności przystosowania się przedsiębiorstw i pracowników oraz zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki	EFS	
4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	4.1. promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii	EFRR/FS	K/R
	4.2. promowanie efektywności energetycznej i wykorzystania OZE przez przedsiębiorstwa	EFRR/FS	K/R
	4.3. wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i sektorze mieszkaniowym	EFRR/FS	K/R
	4.4. rozwój i wdrażanie inteligentnych systemów dystrybucji na niskich i średnich poziomach napięcia	EFRR/FS	K/R
	4.5. promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących	EFRR/FS	K/R
	4.6. promowanie badań, badań naukowych, innowacji i wdrażania technologii niskoemisyjnych	EFRR	K
	4.7. promowanie wysoko wydajnej kogeneracji energii cieplnej i elektrycznej w oparciu o popyt na użytkową energię ciepłą	EFRR	K
	wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym ze szczególnym naciskiem na: b) poprawa efektywności korzystania z energii w rolnictwie i przetwórstwie spożywczym c) ułatwienie dostaw i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii, produktów ubocznych, odpadów, pozostałości i innych surowców nieżywnościowych dla celów biogospodarki d) redukcja emisji podtlenku azotu i metanu z rolnictwa	EFRR/FS	
	reforma systemów kształcenia i szkolenia, a także dostosowanie umiejętności i kwalifikacji, podnoszenie kwalifikacji siły roboczej i tworzenie nowych miejsc pracy w sektorach związanych ze środowiskiem naturalnym i energią	EFS	
	5. Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem	5.1. wspieranie wyspecjalizowanych inwestycji służących dostosowaniu do zmiany klimatu	EFRR/FS
5.2. promowanie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewniających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi		EFRR/FS	K
	poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie ze szczególnym naciskiem na: b) wspieranie zarządzania ryzykiem w gospodarstwach rolnych	EFRR/FS	
6. Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów	6.1. zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	EFRR/FS	K/R
	6.2. zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	EFRR/FS	K/R
	6.3. ochrona i promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego	EFRR	K/R
	6.4. ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu natura 2000 oraz zielonej infrastruktury	EFRR/FS	K/R
	6.5. działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, w tym rekultywacja terenów przemysłowych i redukcja zanieczyszczenia powietrza	EFRR/FS	K/R
	6.6. promowanie technologii innowacyjnych w celu poprawy ochrony środowiska i efektywnego gospodarowania zasobami w sektorze gospodarowania odpadami, gospodarki wodnej i ochrony gleby w celu redukcji zanieczyszczenia powietrza	EFRR	K
	6.7. wspieranie przemian przemysłowych w kierunku gospodarki zasobooszczędnej i promowanie ekologicznego wzrostu gospodarczego	EFRR	K

	odtworzenie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa, ze szczególnym naciskiem na: a) odtwarzanie i zachowanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach Natura 2000, oraz rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej i stanu europejskich krajobrazów; b) poprawa gospodarki wodnej; c) poprawa gospodarowania glebą.	EFRR	
	wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym, ze szczególnym naciskiem na: a) poprawa efektywności korzystania z zasobów wodnych w rolnictwie e) promowanie pochłaniania dwutlenku węgla w rolnictwie i leśnictwie	EFRR	
	promowanie zrównoważonego i zasobooszczędnego rybołówstwa i akwakultury	EFMR	
7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych	7.1. wspieranie rozwoju multimodalnego Jednolitego Europejskiego Obszaru Transportowego (Single European Transport Area– SEA) poprzez inwestycje w sieci TEN-T	EFRR/FS	K
	7.2. zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T	EFRR	K/R
	7.3. rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, włączając transport śródlądowy, morski, porty i połączenia multimodalne	EFRR/FS	K/R
	7.4. rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego	EFRR/FS	K/R
	7.5. rozwój inteligentnych systemów dystrybuowania, magazynowania i przesyłu gazu i energii elektrycznej	EFRR	K
8. Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników	8.1. rozwój inkubatorów przedsiębiorczości oraz wsparcie inwestycyjne dla samozatrudnienia, mikroprzedsiębiorstw oraz rozwoju firm	EFRR	R
	8.2. wspieranie rozwoju przyjaznego dla zatrudnienia poprzez rozwój potencjałów endogenicznych jako elementu strategii terytorialnej dla obszarów ze specyficznymi potrzebami, łącznie z przekształceniem upadających regionów przemysłowych oraz działaniami na rzecz zwiększenia dostępności i rozwoju zasobów naturalnych i kulturowych	EFRR	R
	8.3. inicjatywy w zakresie rozwoju lokalnego oraz pomoc dla struktur świadczących usługi lokalne w tworzeniu nowych miejsc pracy, o ile takie działania są poza zakresem rozporządzenia dot. EFS	EFRR	R
	8.5. zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników	EFS	R
	8.6. trwała integracja na rynku pracy ludzi młodych bez pracy, zwłaszcza tych którzy nie uczestniczą w kształceniu lub szkoleniu (NEET)	EFS	R
	8.7. samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy	EFS	R
	8.8. równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego	EFS	K/R
	8.9. adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian	EFS	K/R
	8.10. aktywne i zdrowe starzenie się	EFS	K
	8.11. modernizacja i wzmocnienie roli instytucji działających na rynku pracy, w tym działania mające na celu zwiększenie transnarodowej mobilności pracowników	EFS	K
	zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na: a) ułatwianie różnicowania działalności, zakładania nowych małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy	EFRR	
zwiększenie zatrudnienia i spójności terytorialnej (1)	EFMR		
inwestowanie w rozwój infrastruktury dla publicznych służb zatrudnienia	EFS	K	
9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.1. inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych	EFRR	K/R
	9.2. wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich	EFRR	K/R

	9.3. wspieranie przedsiębiorstw społecznych	EFRR	R
	9.4. aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności	EFS	R
	9.5. integracja społeczności marginalizowanych takich jak Romowie	EFS	R
	9.6. zwalczanie dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną	EFS	K
	9.7. ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym	EFS	K/R
	9.8. wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	EFS	K/R
	9.9. lokalne strategie rozwoju realizowane przez społeczność	EFS	R
	6) zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na: b) wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	EFRRROW	
10. Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	10.1. ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego	EFS	K/R
	10.2. poprawa jakości, skuteczności i dostępności szkolnictwa wyższego oraz kształcenia na poziomie równoważnym w celu zwiększenia udziału i poziomu osiągnięć	EFS	K
	10.3. poprawa dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej i zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami	EFS	K/R
	10.4. inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	EFRR	R
	zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, w tym zwłaszcza przez wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	EFRRROW	
	ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na: c) promowanie uczenia się przez całe życie oraz szkolenia zawodowego w sektorach rolnym i leśnym	EFRRROW	
	Zwiększenie zatrudnienia i spójności terytorialnej (1)	EFMR	
11. Wzmacnianie potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji publicznej	11.1.; 11.2., 11.3. inwestycje w zdolności instytucjonalne i w skuteczność administracji publicznych oraz usług publicznych w celu przeprowadzenia reform, z uwzględnieniem lepszego stanowienia prawa i dobrych rządów	EFRR/EFS/FS	K
	11.4. budowanie potencjału podmiotów kształtujących politykę w zakresie zatrudnienia i edukacji oraz politykę społeczną i wspieranie paktów sektorowych i terytorialnych na rzecz realizacji reform na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym	EFS	K
	Wspieranie procesu wdrażania WPRyb przez: a) dostarczanie wiedzy naukowej i gromadzenie danych; b) wspieranie kontroli i egzekwowania, zwiększanie potencjału instytucjonalnego oraz skuteczności administracji publicznej.	EFMR	